

RDA-perusteet

Heili- ja Kainet-kirjastot 29.9.2020

Marja-Liisa Seppälä

Kuvailusääntöpalvelu

Esityksen sisältö

- Miksi RDA
- RDA uutena kuvailukokonaisuutena
  - Aineiston kuvailu
  - Toimijoiden kuvailu
  - Muu kuvailu
- RDA:n käyttöönotto ja kuvailun muutos
- RDA-tuki

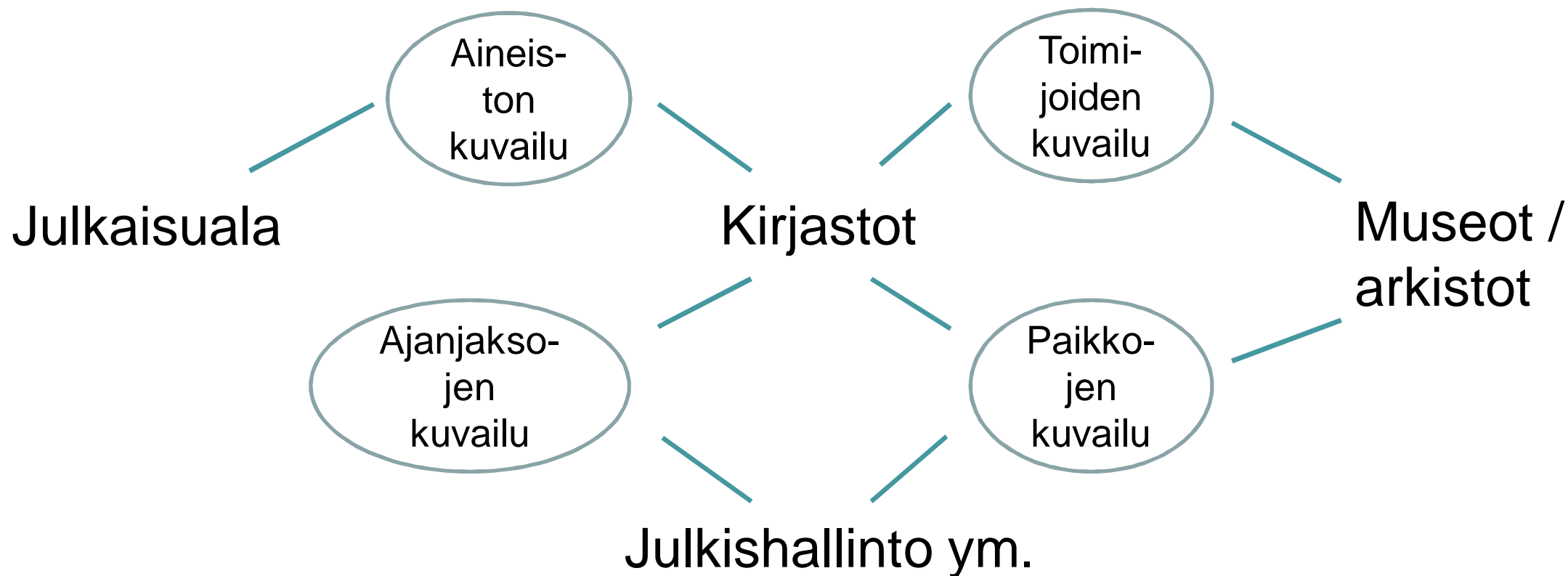

Miksi RDA

RDA on

- aiempia kuvailusääntöjä **käyttäjakeskeisempi** lähestymistapa kuvailuun:
  - Jokaiselle kuvailuun (tietueeseen) tallennettavalle kuvailuelementille (kentälle) on määritelty jokin tehtävä tiedonhaun kannalta eli RDA-kuvailua tehdään tiedonhakijaa varten
- kuvailukokonaisuus, joka on jaettu kuvailutietojen **yhteistuotantoa** tukeviin osiin
  - kuvailun pilkkominen osiin tuo yhteistuotantomahdollisuuksia kirjaston ulkopuolisten tahojen, esim. museoiden ja arkistojen, kanssa

RDA-kuvailun yhteistuotantomahdollisuudet

RDA:n tuki tiedonhauille

- RDA ohjaa tallentamaan kuvailutietoja, jotka auttavat aineistojen
  - löytämistä:
    - esim. jonkin aiheisen aineiston löytäminen **asiasanan** avulla
  - valitsemista:
    - esim. omaan käyttötarpeeseen sopivan aineiston valitseminen **tallennetyyppitermin** avulla
  - tunnistamista:
    - esim. aineiston tunnistaminen **päänimekkeen** avulla
  - käyttöön saamista:
    - esim. aineiston **käyttöehtotietojen** avulla

RDA:n tuki tiedonhauille (2)

- Aineistoihin liittyvien toimijoiden ja aiheiden sekä jatkossa paikkojen ja ajanjaksojen kuvailun ohjeistamisella, RDA pyrkii
  - auttamaan kirjaston näkökulmasta keskeisten (meta)tietojen linkittymistä toisiinsa
  - antamaan tiedonhakuun lisää hakupisteitä ja polkuja (haun kattavuus) sekä rajaavia ominaisuuksia (haun tarkkuus)

Sisällön esiin ryhmitellyillä hakutuloksilla

Esimerkkinä Ian McEwanin romaani Sovitus

Nyt

Sovitus
e-kirja
McEwan, Ian ; Lindholm, Juhani
2003

Sovitus
DVD
Wright, Joe, ohjaaja ; Hampton,
Christopher, käsikirjoittaja
2008

Sovitus
kirja
McEwan, Ian ; Lindholm, Juhani
2013

Sovitus
kirja
McEwan, Ian ; Lindholm, Juhani
2002

- Atonement
romaani
McEwan, Ian, kirjoittaja
  - Sovitus
teksti ; suomi
Lindholm, Juhani, suomentaja
    - + Sovitus
nide
2002
    - + Sovitus
verkkoaineisto
2003

- Atonement
elokuva
  - + Sovitus
liikkuva kuva ; englanti, suomi
Wright, Joe, ohjaaja ;
Hampton, Christopher, käsikirjoittaja

RDA-ideaali

Täsmähakutulokset tarkemmilla rajauksilla

Nyt

Aineistotyyppi

Tekijä

Aihe

Alue

Valmistusvuosi

Aiheen aika

Kieli

Aineistotyyppi

Sisällön tyyppi

Tallenteen tyyppi

Tekijä

Tekijän rooli

Aihe

Aika aiheena

Paikka aiheena

Paikka

Valmistuspaikka

Aineiston sijaintipaikka

Henkilön syntymäpaikka

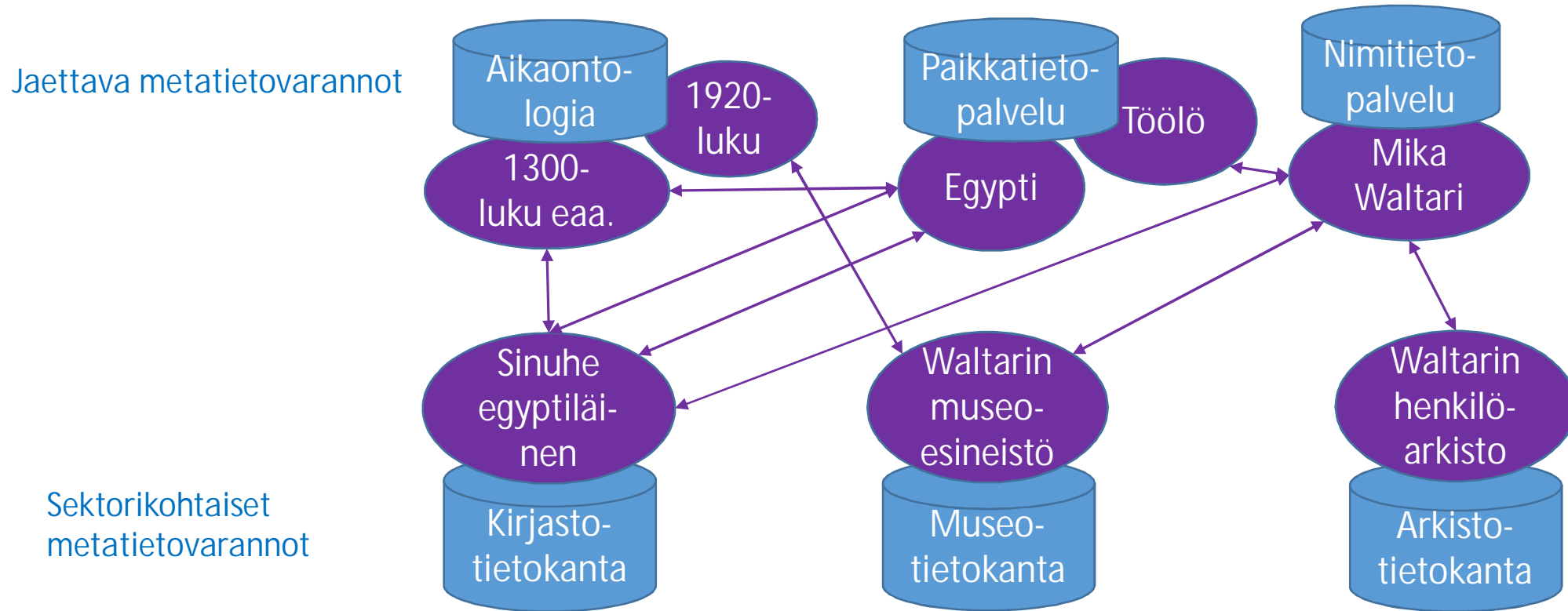
Ajankohta

Valmistusvuosi

Organisaation aloitus/lopetusvuosi

RDA-ideaali

Tiedonhakupolkuja yhteisten metatietojen/varantojen avulla

Kun RDA on kuvailustandardina kirjastojen, arkistojen ja museoiden toimija-, ajanjakso- ja paikkakuvailuissa, se lisää metatiedon yhteismitallisuutta, laatua ja linkittymistä metatietovarantojen sisällä ja niiden välillä.

Reunaehdot

- RDA ei pysty vaikuttamaan tiedonhakuun, jollei
  - tuotantojärjestelmä
    - mahdollista tietomallia, joka pohjautuu entiteetti-suhde-mallille
    - mahdollista tehokasta kuvailutietojen jakamista ja linkittämistä
  - asiakasliittymä
    - toisinaan metatiedon entiteetti-suhde-rakennetta
    - hyödynnä tuotettua kuvailutietoa kaikessa rikkaudessaan.
- Edellyttää nykyisen tuotanto- ja tiedonhakuympäristön muutosta

RDA uutena kuvailukokonaisuutena

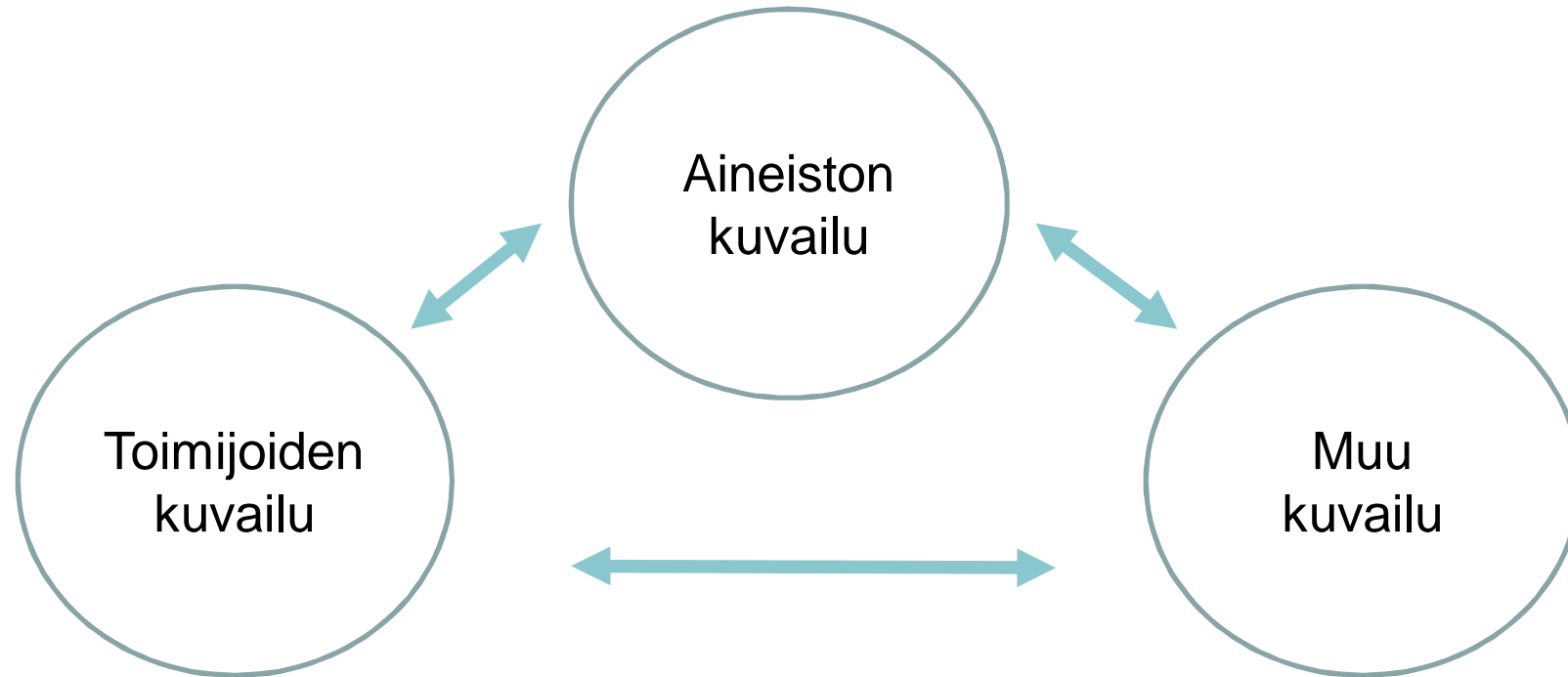
RDA - sääntöteksti ja sanasto

- RDA-sääntöteksti kansainvälisessä ja maksullisessa RDA Toolkit -palvelussa: <http://access.rdatoolkit.org/>
  - Kansallisen (ja kirjastoille ilmaisen) lisenssin tunnukset saa Kuvailusääntöpalvelusta (kuvailusaannot-posti[at]helsinki.fi)
- RDA myös sanaston muodossa ilmaisessa RDA Registry -palvelussa: <http://www.rdaregistry.info/>
  - Sisältää kaikki RDA:ssa käytetyt käsitteet ja termit sekä niiden määritelmät
  - Konekielisessä muodossa (tunnisteet)
  - Palvelu sovellussuunnittelijoille

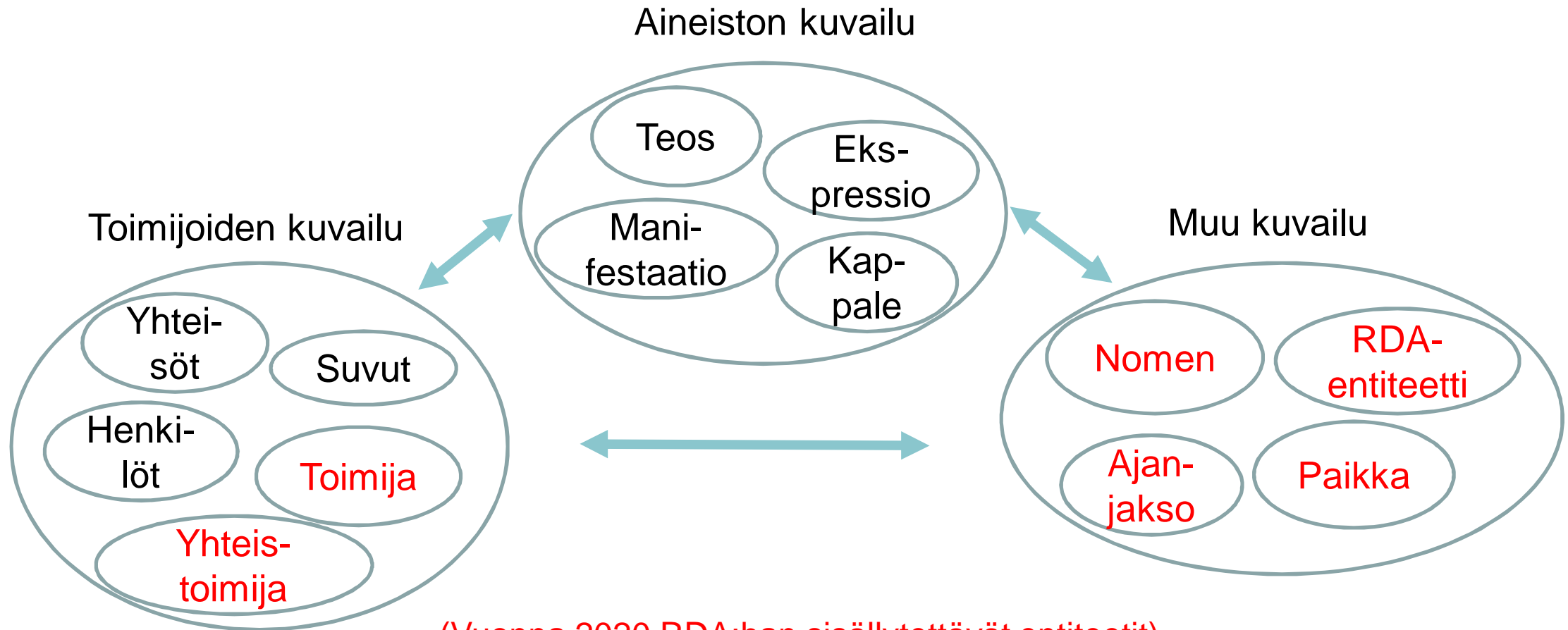
RDA kuvailusääntönä

- RDA määrittää, minkä tyyppisiä kohteita kuvaillaan ja mitä kuvailutietoja kohteista tallennetaan
- RDA:n luonne:
  - Sisältää paljon linkkejä lukujen välillä: asia pyritään sanomaan vain kerran
  - Sisältää monia vaihtoehtoisia ohjeita, joista kuvailija voi valita tilanteeseen sopivimman
  - Tarvitaan paljon sääntötekstiä tarkentavia linjauksia ja sovellusohjeita

RDA:n kuvailun osa-alueet

RDA-kuvailualueiden entiteetit

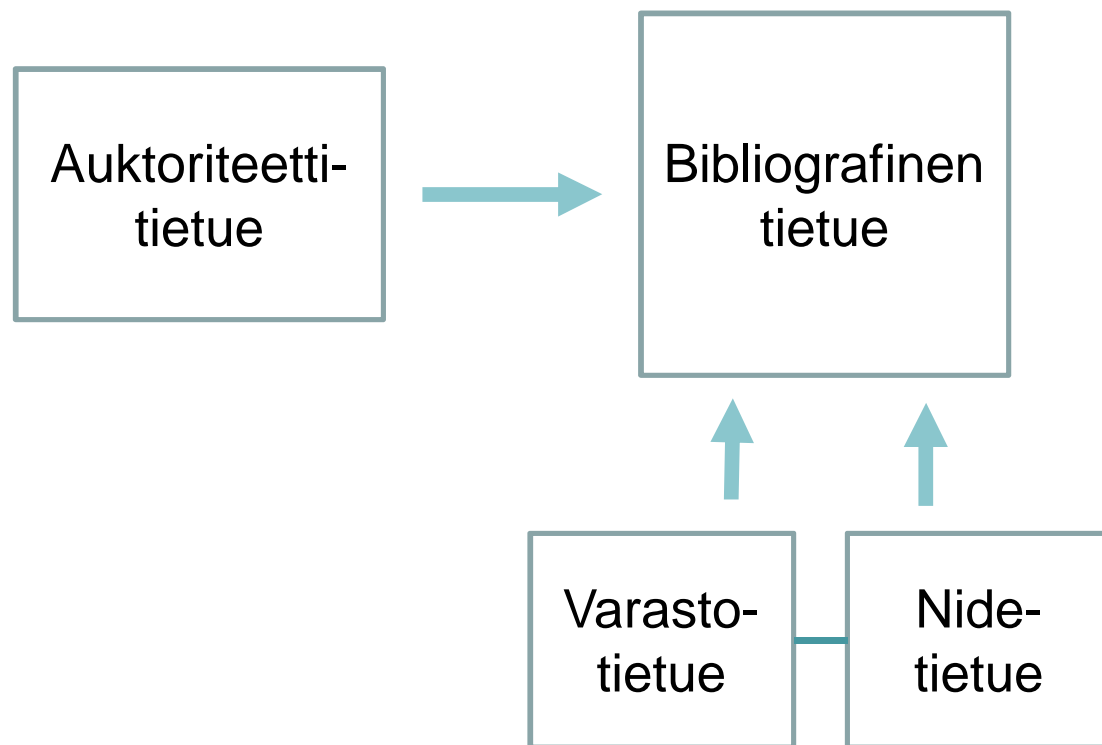

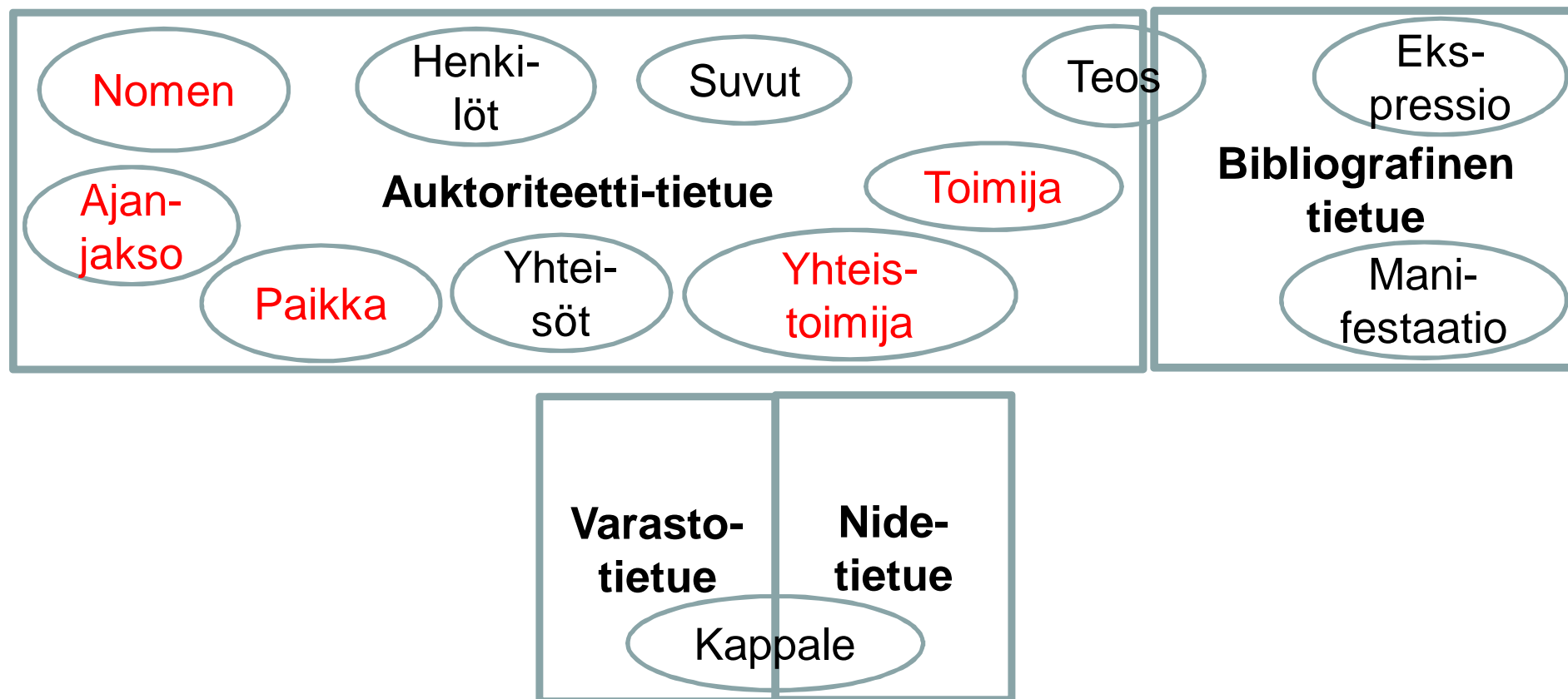
RDA-kuvailun rakenne

- Rakenne näkyy toistaiseksi vain itse RDA-tekstin rakenteessa RDA Toolkit -palvelussa
- Kuvailua tehdään käytännössä MARC 21 -formaatin tietuerakenteessa
- RDA:n käyttöönotto tai RDA:ssa tapahtuvat muutokset eivät siis pääsääntöisesti muuta kuvailun rakennetta vaan vain yksittäisiä kuvailuelementtejä (kenttiä)

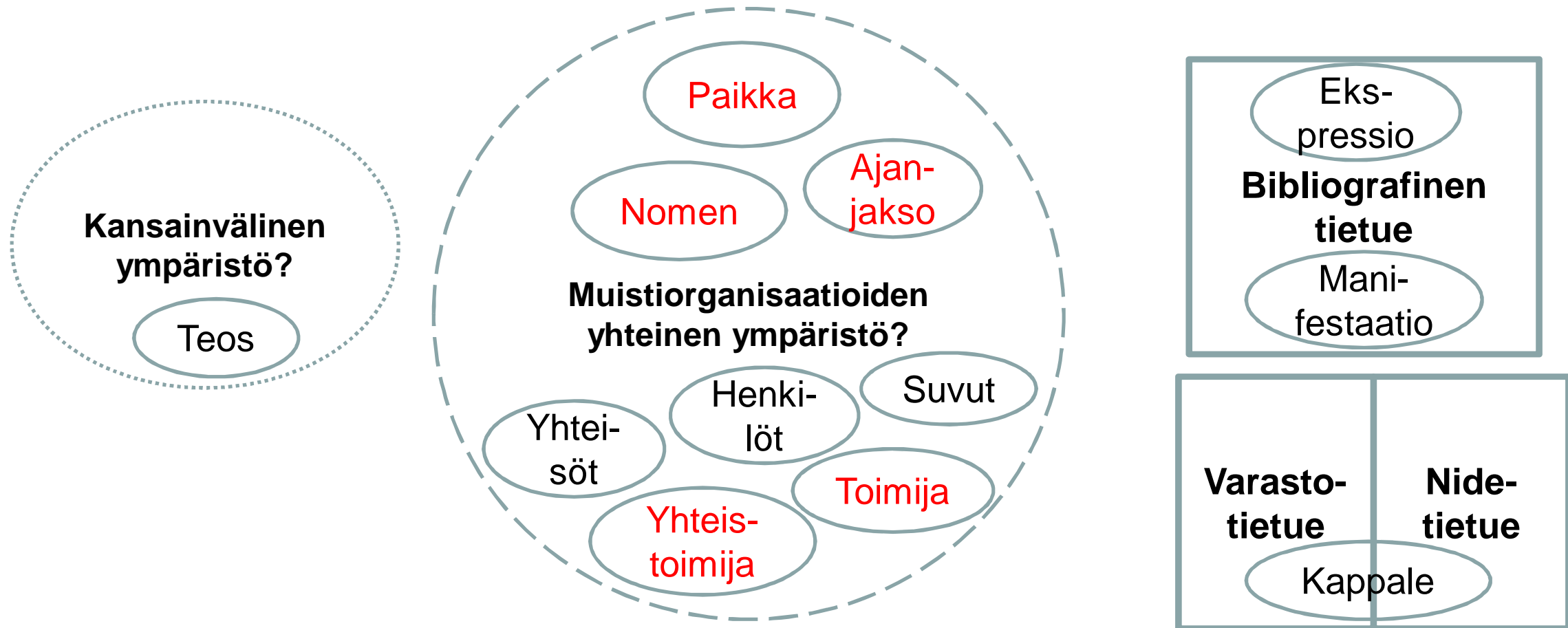
MARC 21-formaatin rakenne

RDA-kuvailualueet MARC 21:ssä

RDA-kuvailuympäristö tulevaisuudessa?

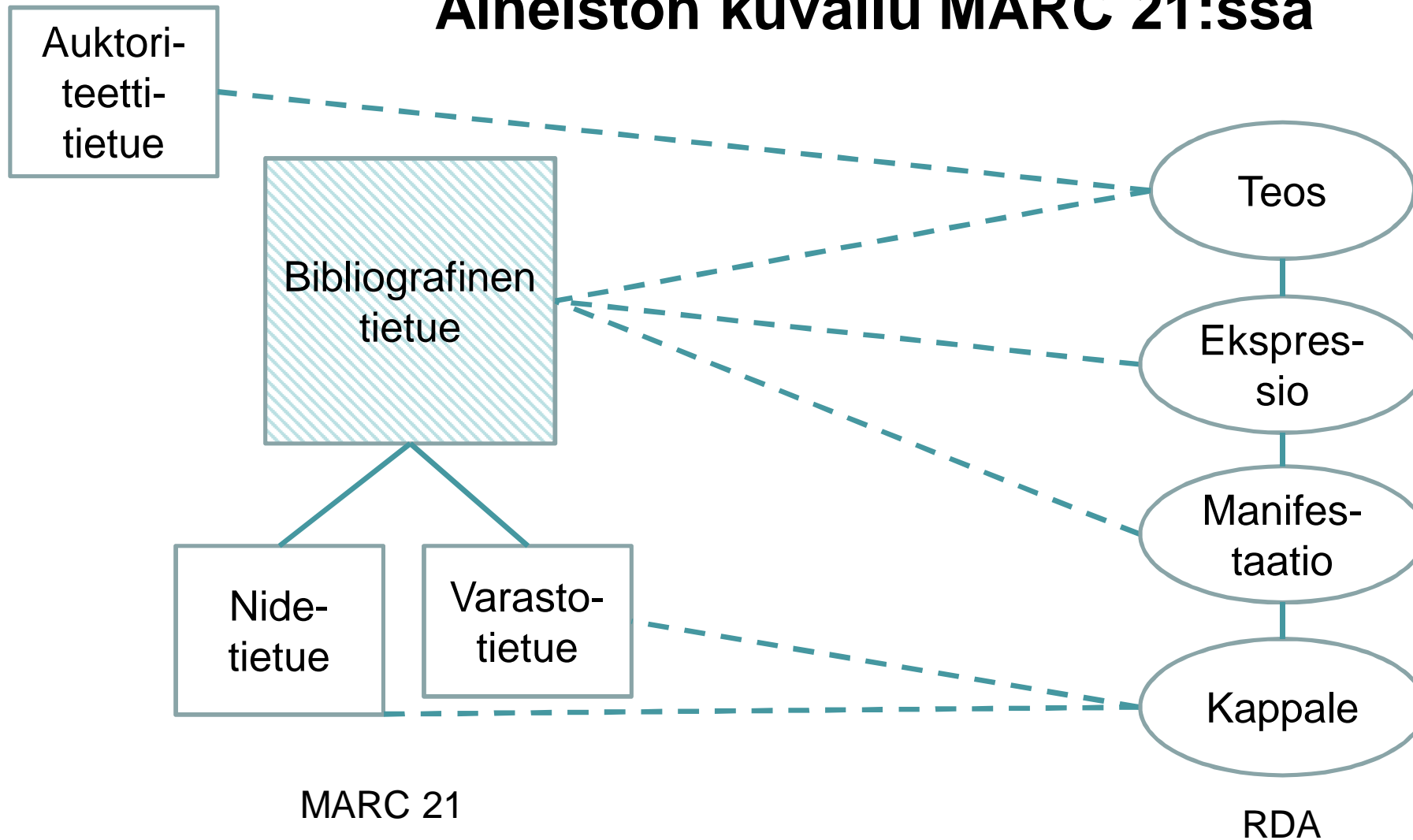
Aineiston kuvailu

Aineiston kuvailu

- Aineiston kuvailu on pilkottu 4 osaan eli entiteettiin:
  - Teokseen (aineiston sisältö)
  - Ekspressioon (aineiston versio)
  - Manifestaatioon (aineiston julkaisumuoto)
  - Kappaleeseen (aineiston konkretisoituma)
- Kuvailut periytyvät ylhäältä alaspäin
  - Entiteetit täydentävät toisiaan, eivät toimi itsenäisinä kuvailuina
  - MARC 21:n bibliografisessa tietueessa on elementtejä kolmesta aineistoentiteetistä

Aineiston kuvailu MARC 21:ssä

Teos – aineiston sisältö

- Tiedot, jotka kuvaavat aineiston tiedollista ja taiteellista sisältöä
  - Kertoo, onko aineisto romaani, näytelmä tms.
- Teoksen kuvailu sisältää elementtejä, jotka ovat yhteisiä aineiston eri versioille (eli ekspressioille) ja julkaisumuodoille (eli manifestaatioille), esim.
  - Teoksen nimeke *Der Zauberberg* on yhteinen elementti sekä *Taikavuori*-suomennokselle (ekspressio) että *Bergtagen*-ruotsinnokselle (ekspressio)
  - Teoksen muoto on *romaan*i sekä painettuna (manifestaatio) että verkossa (manifestaatio) julkaistussa aineistossa.

Ekspressio – aineiston versio

- Tiedot, jotka kuvaavat aineiston sisällön ilmenemis- tai esiintymismuotoa
  - Kertoo, onko aineisto tekstiä, kuvaa, ääntä, tanssia tms.
- Ekspression kuvailu sisältää elementtejä, jotka ovat yhteisiä eri julkaisumuodoille (manifestaatioille) esim.
  - Sisältötyyppi *puhe* on yhteinen ominaisuus sekä CD-levylle että tiedostona tallennetulle haastatteluaineistolle
  - Kieli *suomi* on yhteinen sekä painetulle kirjalle että äänikirjatallenteelle

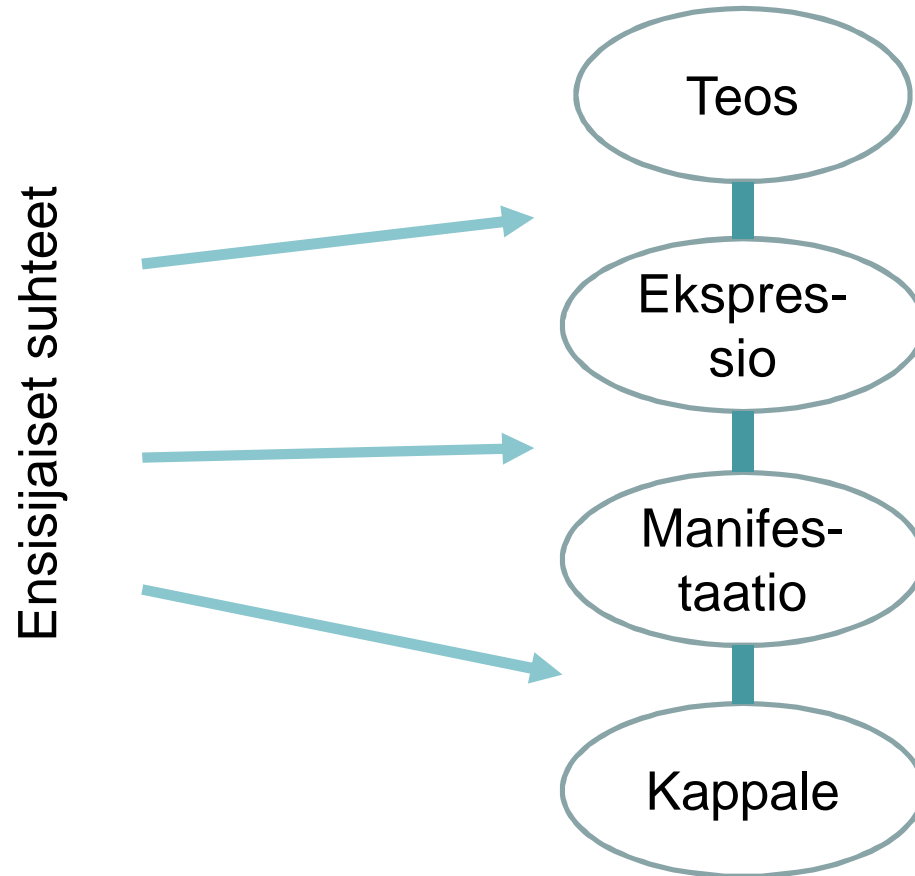
Manifestaatio – aineiston julkaisumuoto

- Kuvaa ilmiasua, jossa aineisto on julkaistu
  - Kertoo, onko aineisto painetussa muodossa, verkossa tai tallenteella, ja millä laitteilla aineisto on käytettävissä
- Manifestaation kuvailu sisältää elementtejä, jotka ovat yhteisiä kaikille aineistosta tuotetuille kappaleille, esim.
  - Päänimeke *Taikavuori* esiintyy kaikissa äänikirjatallenteen kappaleissa
  - Kustantaja, kustannuspaikka ja julkaisuaika ovat samat aineiston kaikissa kappaleissa.

Kappale – aineiston konkretisoituma

- Kuvaa aineiston toteumaa
- Kappaleen kuvailuun sisältyy kirjastokohtaista tietoa
- Kertoo aineiston sijainnista ja käyttöehdoista, esim.
  - Sijaintitieto: *Kansalliskokoelma: c017115*
  - Käyttöehtofraasi: *Äänitteen käyttö sallittua vain tutkimus- ja opetustarkoitukseen kirjaston tiloissa*

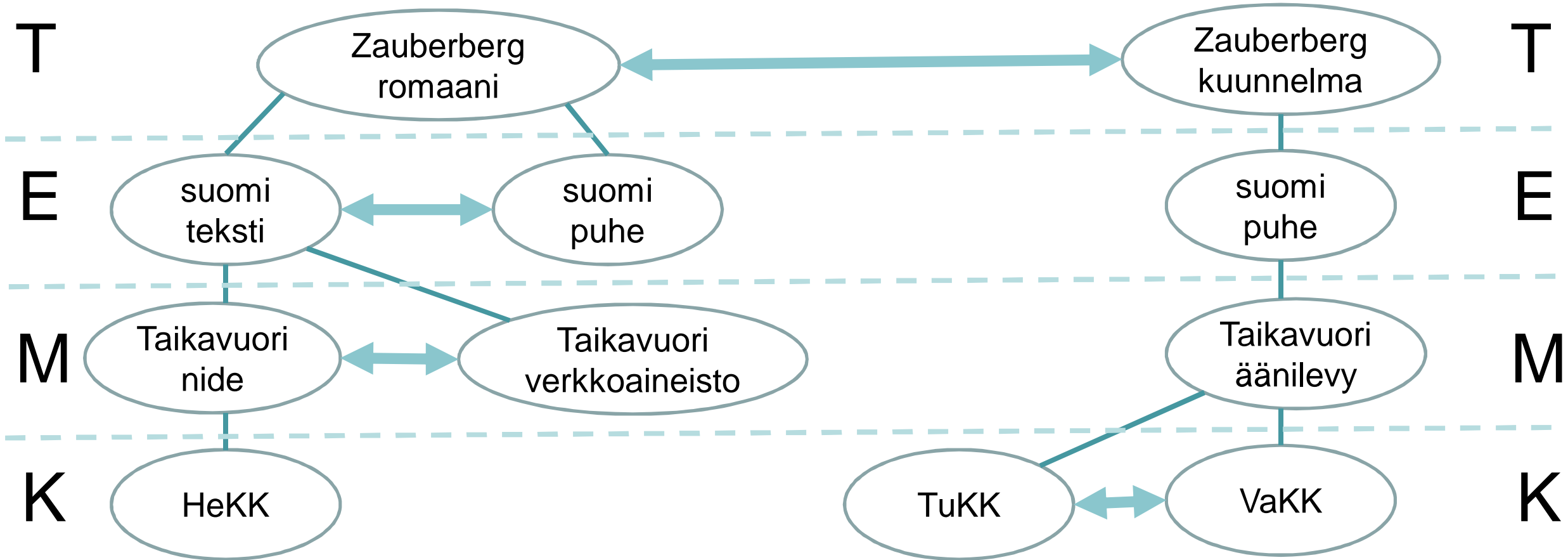
Aineistointiteettien väliset ensisijaiset suhteet

Ensisijaiset suhteet sitovat yhteen samaan kokonaisuuteen kuuluvat kuvailut

Aineistointiteettien väliset suhteet

muut kuin ensisijaiset

Aineiston kuvailuohjeet RDA:ssa

- RDA-sääntöteksti noudattaa entiteettirakennetta
- Aineiston kuvailuohjeet jakautuvat seuraaviin lukuihin:
  - Luvut 1-4: manifestaation ja kappaleen ominaisuuksien kuvailuohjeet
  - Luvut 5-7: teoksen ja ekspression ominaisuuksien kuvailuohjeet
  - Luku 17: aineistoentiteettien välisten suhteiden merkitsemisohjeet: ensisijaiset suhteet
  - Luvut 24-28: aineistoentiteettien välisten suhteiden merkitsemisohjeet: muut suhteet
  - Liite J: aineistoentiteettien välisissä suhteissa käytettävät termit

Toimijoiden kuvailu

Toimijoiden RDA-kuvailu

- Toimijoiden eli henkilöiden, sukujen ja yhteisöjen RDA-kuvailussa vähän uutuuksia
  - Kuvailut tehdään edelleen nimiauktoriteettitietueisiin
  - Yhteisökuvailut (ja jatkossa myös henkilöiden kuvailut) saatavana avattuna datana Finto-palvelun kautta
  - Suvut uutena kuvailun kohteena
  - RDA-kuvailu on lisännyt toimijoiden kuvailuelementtien määrää
  - Oleellista erottaa:
    - vastuullisuustiedot ja tekijäviittaukset toisistaan
    - teoksen ja ekspression tekijät toisistaan

Vastuullisuustiedot ja viittaukset tekijöihin

- Vastuullisuustiedot liittyvät aineiston kuvailuun ja tunnistamiseen, ei tekijyyden identifiointiin
  - RDA:ssa luku 2.4 ja MARC 21:ssä kenttä 245c
- Aineiston bib-tietueesta viitataan auktoriteettitietueissa kuvailtuihin tekijöihin
  - RDA:ssa luvut 18-20 ja MARC 21:ssä kentät 100/110/111 ja 700/710/711
  - Roolitermi (RDA:n liite i ja MARC 21:n osakenttä e) kertoo minkälainen suhde tekijällä on aineistoon
- Teostason ja ekspressiotason tekijöiden erottelu toisistaan on aiempaa tärkeämpää
  - Vaikuttaa tekijäviittauksen sijoittamiseen bib-tietueeseen: joko kenttään 1XX tai 7XX
  - Määrää roolitermin osakenttään e: 7XX-kentissä olisi hyvä aina tallentaa roolitermi, jotta teoksen ja ekspression tekijät erottuisivat toisistaan

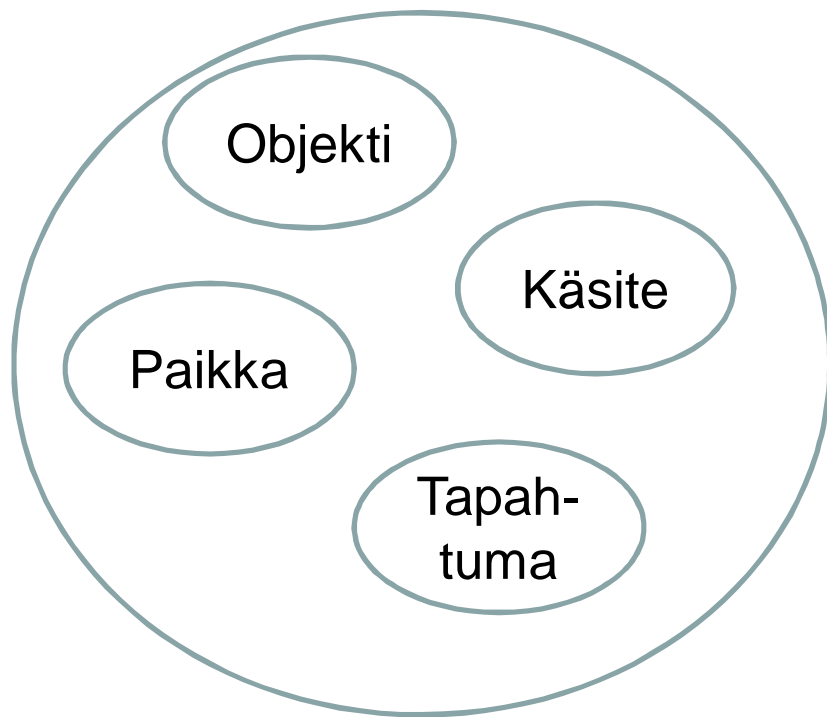
Toimijoiden kuvailuohjeet RDA:ssa

- Toimijoiden kuvailuohjeet jakautuvat seuraaviin lukuihin:
  - Luvut 8-11: Toimijoiden ominaisuuksien kuvailuohjeet
  - Luvut 18-22: Toimijoiden ja aineiston välisten suhteiden merkitsemisohjeet
  - Luvut 29-33: Toimijoiden keskinäisten suhteiden merkitsemisohjeet
  - Liite I: Toimija/aineisto-välisissä suhteissa käytettävät termit
  - Liite K: Toimijoiden välisissä suhteissa käytettävät termit

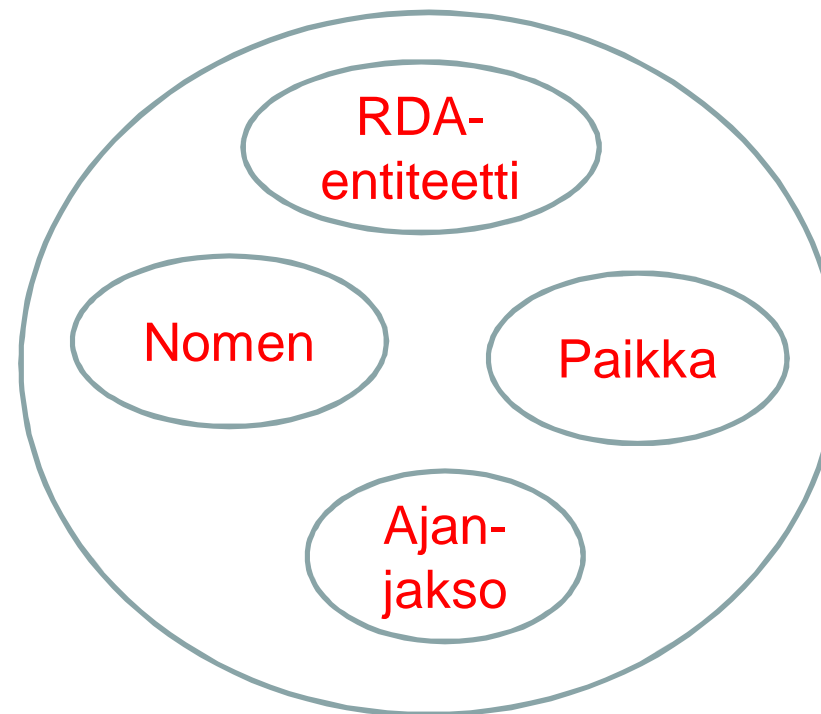
Muu kuvailu

Muu RDA-kuvailu

RDA nyt

RDA 2020-

Muu RDA-kuvailu

- RDA:han tulee mukaan uusia entiteettejä v. 2020
  - Paikka: museot, arkistot ja muut tahot kiinnostuneita yhteistyöstä paikkojen kuvailussa, tulossa mahdollisesti yhteinen paikkatietovaranto
  - Ajanjakso: auki vielä, miten ja millä tasolla aikaa kuvaillaan, tulossa mahdollisesti kirjastoille, arkistoille ja museoille yhteinen aikaontologia
  - Nomen: entiteetin nimen identifiointi
    - Eräänlainen alientiteetti, joka liittyy jokaiseen entiteettiin
    - Nomenin avulla nimikohtaisten ominaisuuksien kuvailu helpottuu
    - Esim. jos henkilöllä on useampia nimiä (aiempi nimi, salanimi tms.), voi yksittäisiin nimiin kohdistaa ”voimassaoloaikoja” tms. ominaisuuksia
    - Osa toimijoita koskevista RDA-ohjeista on Nomen-luvuissa

Sisällönkuvailu ja aiheen kuvailu

- Sisällönkuvailu on RDA:ssa viittauksen tekemistä teoksesta mihin tahansa entiteettiin tai käsitteeseen, joka on teoksen aiheena
  - Viittauksen määrite osoittaa, että toinen entiteetti on teoksen aiheena
  - Luvussa 23 on määritelty viittausta aiheeseen
  - MARC 21: 6XX-kentät (paitsi ei 655-kenttä)
- Aiheen kuvailu:
  - RDA:ssa ei määritellä ”aiheen kuvailua” eli sanastotyöhön kuuluvaa aihekäsitteiden ja niiden välisten suhteiden muodostamista
  - Aihekäsitteitä luodaan tesauruksissa ja ontologioissa
  - MARC 21: asiasana-auktoriteettitietue

Sisällön kuvaaminen

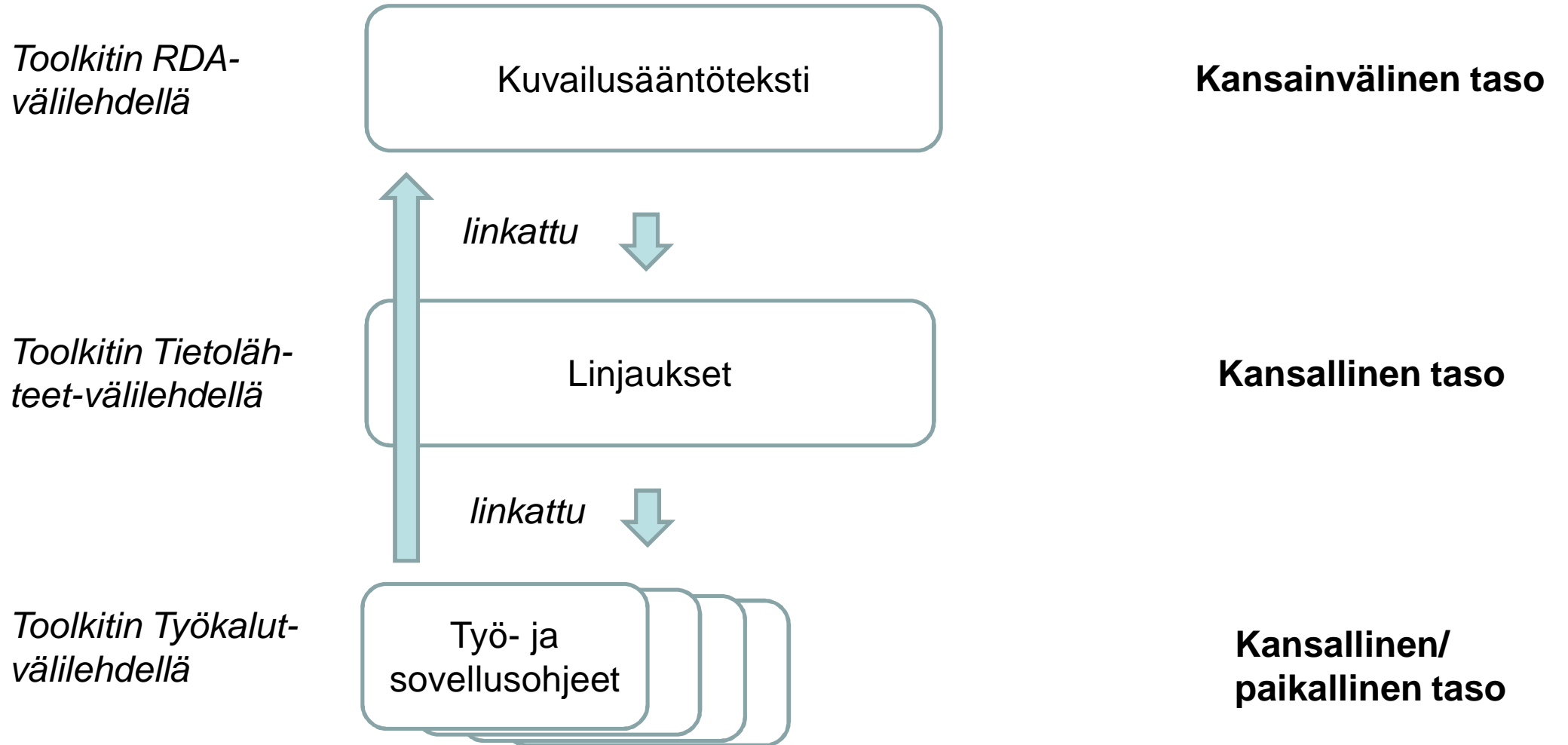
- Sisällön kuvaaminen (luku 7) tarkoittaa RDA:ssa teoksen ja ekspression kuvailua
  - Esim. kohderyhmän, kuvituksen, musiikin keston tai kartta-aineiston koordinaattien merkitseminen
  - Ei liity aiheeseen
  - RDA:n luvussa 7 ohjeistettu sisältöä kuvaavien elementtien merkitsemistä
  - MARC 21: eri kiinteämittaiset ja vaihtuvamittaiset kentät

RDA-käyttöönotto ja kuvailun muutos

RDA-tekstiperhe RDA Toolkit -palvelussa

RDA-tekstin piirteitä

- Kullakin kuvailuelementillä on oma lukunsa, jossa määritellään
  - sen mahdollinen pakollisuus
  - elementtiin sisällytettävän tiedon valinta
  - elementtiin sisällytettävän tiedon merkitsemistapa.
- Elementtiluvussa on
  - pääsääntö valinnasta ja merkitsemisestä
  - vaihtoehto (vaatii linjauksen)
  - valinnaiset lisäykset tai poisjättämiset
  - poikkeukset

RDA-tekstin piirteitä (2)

- Linjaukset:
  - Tekstissä esiintyvä SKL-lyhenne harmaassa laatikossa on linkki suomalaisten kirjastojen linjaukseen, jonka kuvailun kansalliset asiantuntijaryhmät ovat laatineet
  - Muutokset linjauksiin v. 2018-2019 Kuvailusääntöpalvelun sivulla (<https://www.kiwi.fi/x/iYZWBg>): nykyisen RDA Toolkitin päivittäminen lopetettiin 2017
  - Suurin osa linjauksista sitoo kaikkia suomalaisia RDA-kirjastoja
  - Pari linjausta kohdistettu vain Melinda-metatietovarantoon tai kansallisbibliografiseen kuvailuun
- Esimerkit
  - Elementtikohtaisia, ei tietue-esimerkkejä
  - Uudistuvaan RDA:han (2020) mahdollisuus sisällyttää kuvaavampia esimerkkejä

RDA-tekstin muutokset

- Muutoksia kansainvälisessä tekstissä melko paljon joka vuosi, mutta
  - RDA:n uudistuminen v. 2020 vaikuttaa RDA-tekstin rakenteeseen: ks. uusi RDA Toolkit <https://beta.rdatoolkit.org/>
  - Teksti muuttuu sanastomaisemmaksi ja tietokantamaisemmaksi
  - RDA:ta muokataan jatkossa paremmin arkistoja ja museoita huomioivammaksi
- Muutoksilla vaikutus Suomeen:
  - Jokavuotiset muutokset näkyvät suomennoksessa muutaman kuukauden viiveellä
  - Vuonna 2020 uudistuva RDA pyritään julkaisemaan suomeksi vuoden 2021 aikana
- Lisätietoa 2020-uudistuksesta Kuvailusääntöpalvelun sivulla: <https://www.kiwi.fi/x/2wFiBQ>

Welcome To RDA Toolkit

Last Toolkit Release: April 2020

Log In

Username

Password

Remember Me

[Forgot Password?](#)

[Log In](#)

[Don't Have an Account?](#)

[Subscribe Today](#)

If you're having a problem with your account, contact [RDA Toolkit Support](#)

Welcome to the RDA Toolkit BETA site

Please explore the site in full with the knowledge that the functions and content of the site are still under development. The RDA Steering Committee has not yet authorized the beta site for use in cataloging work. The beta site will become the authorized RDA Toolkit on December 15, 2020.

[Recently Updated Instructions](#)

News [All News >](#)

 RDA Lab Series Preview with Instructor Kate James

As we anticipate the start of the RDA Lab Series

Kuvailun muutoksen reunaehdot

- RDA:n hyödyt eivät todennu MARC 21 -formaattissa:
  - Tiedonhaun parempi tukeminen, tuotannon ekonomisuus ja laajempi kuvailuyhteistyö edellyttää formaatin/tietomallin (ja tuotantojärjestelmän) muutosta
- Nykyisistä formaateista lähimpänä RDA:ta on BIBFRAME, mutta
  - BIBFRAMEn entiteetit eroavat osittain RDA:sta
  - kaikkia RDA-elementtejä ei pysty tallentamaan BIBFRAME-formaattiin
- RDA-kuvailun kannalta toimivin vaihtoehto olisi RDA-pohjainen kuvailunäkymä:
  - Ei formaatin kenttien opettelua
  - Kuvailusääntöjen rakenteen mukainen näkymä

RDA-tuki

Kansalliskirjaston RDA-palvelut

- Kuvailusääntöpalvelu:
  - Verkkosivut: <https://www.kiwi.fi/display/Kuvailusaantopalvelu>
  - Palveluosoite: kuvailusaannot-posti[at]helsinki.fi
- Huolehtii kuvailusääntötekstin ja siihen liittyvien termien käännöksistä sekä kansallisten linjausten ylläpidosta
- Antaa neuvontaa erityisesti niissä kuvailutapauksissa, jotka ”venyttävät kuvailusääntöjen soveltamisen rajoja” tai jotka liittyvät RDA:n rakenteeseen, filosofiaan ja periaatteisiin
- Käsittelee kirjastojen pyynnöt RDA-tekstin, -linjausten ja -esimerkkien muuttamiseksi
- Vastaa RDA:n käyttöönottoon ja kansainväliseen kehitykseen liittyviin kysymyksiin
- Toimii viestinviejänä Suomen RDA-verkoston ja kansainvälisten RDA-verkostojen välillä

Kansalliskirjaston RDA-palvelut (2)

- Metatietosanasto:
  - <http://finto.fi/mts/fi/>
  - Sisältää RDA-termejä ja kansallisia termejä
  - Päivittää puoliautomaattisesti RDA-termit kansainvälisen RDA Registryn mukaiseksi
- Kansallisbibliografiapalvelu:
  - [fennica-posti\[at\]helsinki.fi](mailto:fennica-posti[at]helsinki.fi) ja [viola-posti\[at\]helsinki.fi](mailto:viola-posti[at]helsinki.fi)
  - Viestii omista ratkaisuistaan RDA:n soveltamisessa kuvailutapauksien kautta
- Formaattipalvelu:
  - Huolehtii takautuvien konversioiden suunnitelmista ja formaattisovellusohjeista
- Melinda-palvelu:
  - Tästä lisää Anneli Renforsin esityksessä...

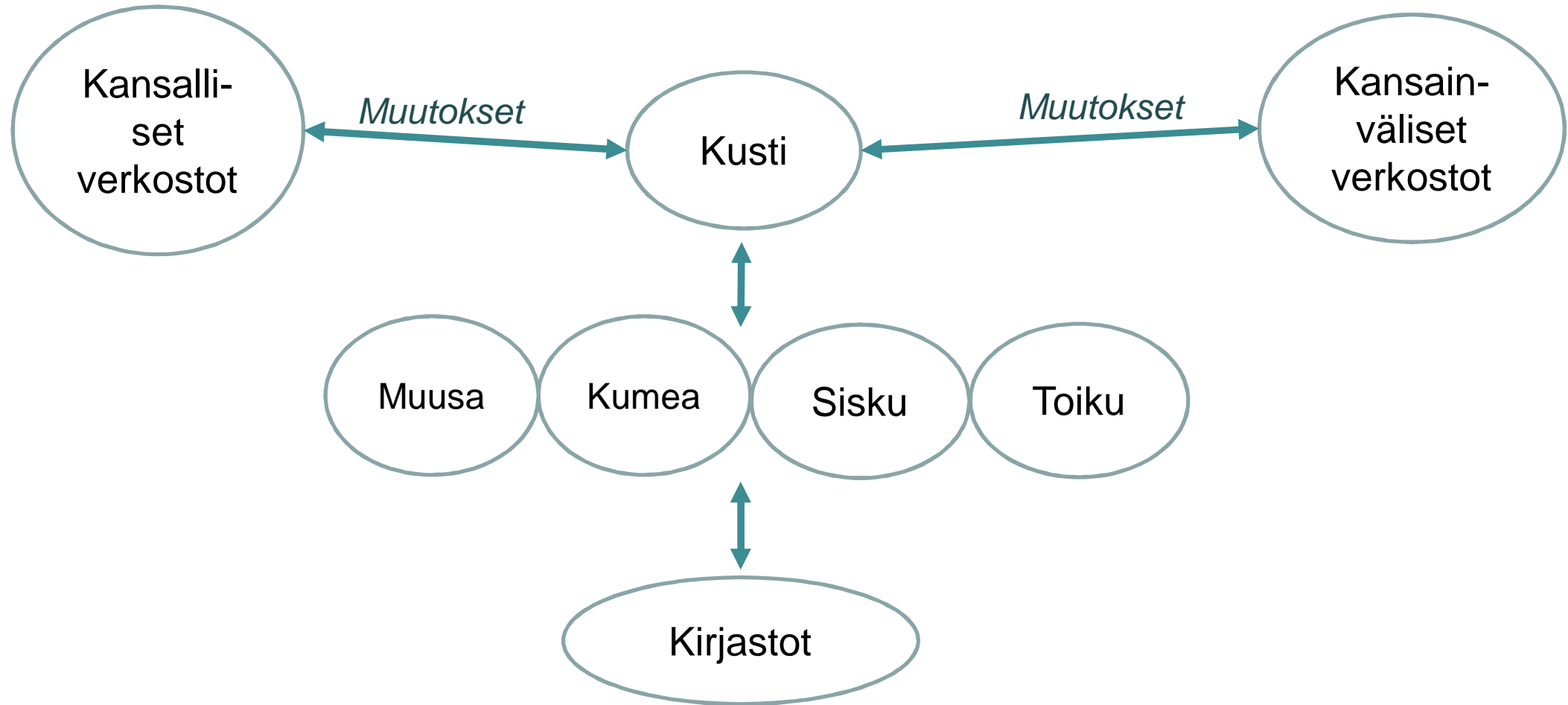
Kansalliset ryhmät tukiverkostona

- Kuvailun kansalliset asiantuntijaryhmät toimivat aktiivisesti muutosprosesseissa ja muodostavat kirjastojen asiantuntijaverkoston
  - Konkretisoivat RDA:ta yksityiskohtaisten ohjeistusten ja esimerkkien kautta
  - Neuvovat RDA:n soveltamisessa kuvailutapauksiin ja tallennusformaattiin
  - Tekevät muutosehdotuksia RDA:han
- Kuvailustandardiryhmä (Kusti):
  - kuvailustandardit-posti[at]helsinki.fi / <https://www.kiwi.fi/display/Kuvailustandardit>
  - Kuvailustandardien muutosten ensimmäinen käsittelijä
  - RDA:n kansallisten linjausten ja Suomesta ulospäin lähtevien muutosehdotusten arvioija

Kansalliset ryhmät tukiverkostona (2)

- Kumea = Kuvailevan metatiedon asiantuntijaryhmä
  - kumea-posti[at]helsinki.fi / <https://www.kiwi.fi/x/fwdMAQ>
  - MARC 21 –sovellusohjeen ylläpitäjä
- Muusa = Musiikin metatiedon asiantuntijaryhmä
  - muusa-posti[at]helsinki.fi / <https://www.kiwi.fi/x/kgN4BQ>
  - Musiikin MARC 21 -kuvailuohjeen ylläpitäjä
- Sisku = Sisällönkuvailun asiantuntijaryhmä
  - sisa-posti[at]helsinki.fi / <https://www.kiwi.fi/x/wZKSAw/>
  - Sisällönkuvailuoppaan ylläpitäjä
- Toiku = Toimijakuvailun asiantuntijaverkosto
  - toimijakuvailuverkosto-posti[at]helsinki.fi / <https://www.kiwi.fi/x/2IOCC>
  - Toimijakuvailuohjeen ylläpitäjä

Kuvailuryhmät kuvailun muutoksessa

RDA-perehtyminen

- Koulutusaineistot löytyvät Kuvailusääntöpalvelun sivuilta
  - <https://www.kiwi.fi/display/Kuvailusaantopalvelu/Tapahtumat+ja+koulutukset>
  - Koulutusesitykset vanhenevat nopeasti RDA:n päivittymisen myötä
- Linkkejä RDA-ohjeistuksiin:
  - <https://www.kiwi.fi/display/Kuvailusaantopalvelu/Ohjeet+RDA>
  - <https://www.kiwi.fi/display/kuvailuyhteistyo/Kuvailijan+ohjeet>

Uuden RDA Toolkitin logo

Kysymyksiä ja kommentteja?

marja-liisa.seppala [ät] helsinki.fi

kuvailusaannot-posti [ät] helsinki.fi